

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**Навчально-науковий інститут
Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу**

На правах рукопису

ПОТЬОМКІНА ВЕРОНІКА АНДРІЇВНА

**ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КУРОРТНОЇ СПРАВИ В
УКРАЇНІ**

Спеціальність 242 Туризм

Освітня програма Туризм

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

Сазонець Ігор Леонідович,

доктор економічних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 5 від 19.12.2022

Завідувач кафедри

 Тетяна ТЕСЛЕНКО

Дніпро, 2023

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Тетяна ТЕСЛЕНКО

01 лютого 2022 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ) СТУДЕНТУ

Потьомкіній Вероніі Андріївні

1. Тема роботи (проекту) Проблеми та шляхи розвитку курортної справи в Україні

керівник роботи (проекту) д.е.н., проф. Сазонець І.Л.

затверджена наказом по Університету від 22.01.2022 р. № 84-02

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 04.02.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи (проекту):

статистична звітність міжнародних та національних організацій, регіональних об'єднань та органів державної влади країн;

наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань проблематики розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні;

національні та міжнародні нормативно-правові документи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:

Вступ

Розділ 1. Теоретико-історичні передумови розвитку курортної справи в Україні та в світі

Розділ 2. Аналіз сучасного стану діяльності курортів світу та України

Розділ 3. Розробка напрямів розвитку курортної справи в Україні

Висновки

Список використаних джерел.

5. Перелік демонстраційного матеріалу: IIII

- Слайд 1. *Плутувальні аркуші*
- Слайд 2. *Об'єкт, предмет, мета*
- Слайд 3. *Універсальна класифікація курортів*
- Слайд 4. *Класифікація умови за будівництва курортів*
- Слайд 5. *Класифікація умови за сфери курортів*
- Слайд 6. *Класифікація умови за історично-географічними передумови розвитку курортів*
- Слайд 7. *Методологія курортного будівництва*
- Слайд 8. *Результати опитування експертів*
- Слайд 9. *Джерела економіко-курортної справи України*
- Слайд 10. *Основні напрями розвитку курортної справи*
- Слайд 11. *Кваліфікаційні вимоги до фахівців курортної справи*
- Слайд 12. *Дякую за увагу!*

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	Завдання виконано	Завдання прийняв
1	проф. Сазонець І.Л.	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
2	проф. Сазонець І.Л.	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>
3	проф. Сазонець І.Л.	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>

7. Дата видачі завдання 01.10.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Розділ 1. Теоретико-історичні передумови розвитку курортної справи в Україні та в світі	01.11.2022	Виконано
2	Розділ 2. Аналіз сучасного стану діяльності курортів світу та України	28.11.2022	Виконано
3	Розділ 3. Розробка напрямів розвитку курортної справи в Україні	25.01.2023	Виконано
4	Вступ	27.01.2023	Виконано
5	Висновки	29.02.2023	Виконано
6	Оформлення	01.02.2023	Виконано

Здобувач

[Signature]

Вероніка ПУТЬОМКИНА

Керівник

[Signature]

Ігор САЗОНЕЦЬ

...development of the resort business in Ukraine have been ... current state and prospects for the development of resorts

Потьомкіна В.А. Проблеми та шляхи розвитку курортної справи в Україні : 95 с., 23 рис., 3 табл., 59 джерел.

Дипломна робота на здобуття вищої освіти магістр з туризму – Дніпровський гуманітарний університет, Дніпро, 2023.

В роботі досліджено теоретичні та історичні передумови розвитку курортної справи в Україні та в світі. З цією метою досліджено процес формування сучасної культури здоров'я та історія розвитку курортів, проведено дослідження розвитку курортів на основі застосування нового дослідницького інструменту - курортної морфології, застосовано інтегрований підхід до вивчення морфологічних проблем розвитку курортів

В магістерській роботі проведено аналіз сучасного стану діяльності курортів світу та України на основі визначення основних тенденцій управління розвитком курортів в світі. В роботі проаналізовано законодавчо-нормативне забезпечення розвитку курортної справи в Україні та перспективи розвитку курортної справи в Україні на основі опитування експертів.

Розроблено напрями розвитку курортної справи в Україні. Для цього було визначено сучасний стан та перспективи розвитку курортів України, визначено напрями розвитку курортної справи в Україні на основі опитування експертів, визначено організаційно-методичне забезпечення розвитку курортів України

Ключові слова: проблеми, шляхи, розвиток, курорти, здоров'я, аналіз, забезпечення, опитування

ABSTRACT

Potemkina V.A. Problems and ways of developing the resort business in Ukraine: 94 pages, 23 figures, 3 tables, 59 sources.

Thesis for obtaining the level of higher education "Master of Tourism". – Dnipro Humanities University, Dnipro, 2023.

The paper examines the theoretical and historical prerequisites for the development of the resort business in Ukraine and in the world. For this purpose, the process of forming a modern health culture and the history of the development of resorts were investigated, a study of the development of resorts was conducted based on the use of a new research tool - resort morphology, an integrated approach to the study of morphological problems of the development of resorts was applied

In the master's thesis, an analysis of the current state of activity of resorts in the world and in Ukraine was carried out based on the definition of the main trends in the management of the development of resorts in the world. The work analyzes the legislative and regulatory support for the development of the resort business in Ukraine and the prospects for the development of the resort business in Ukraine based on a survey of experts.

Directions for the development of the resort business in Ukraine have been developed. To do this, the current state and prospects for the development of resorts in Ukraine were determined, the directions for the development of the resort business in Ukraine were determined based on a survey of experts, and the organizational and methodological support for the development of resorts in Ukraine was determined

Keywords: problems, ways, development, resorts, health, analysis, provision, survey

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ.....	11
1.1. Формування сучасної культури здоров'я та історія розвитку курортів.....	11
1.2. Дослідження розвитку курортів на основі застосування курортної морфології.....	20
1.3. Інтегрований підхід до вивчення морфологічних проблем розвитку курортів.....	32
Висновки до першого розділу.....	41
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ КУРОРТІВ СВІТУ ТА УКРАЇНИ.....	43
2.1. Основні тенденції управління розвитком курортів в світі.....	43
2.2. Аналіз законодавчо-нормативного забезпечення розвитку курортної справи в Україні.....	49
2.3. Аналіз перспектив розвитку курортної справи в Україні на основі опитування експертів.....	56
Висновки до другого розділу.....	65
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ КУРОРТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ.....	68
3.1. Сучасний стан та перспективи розвитку курортів України.....	68
3.2. Розробка напрямів розвитку курортної справи в Україні.....	75
3.3. Організаційно-методичне забезпечення розвитку курортів України.....	82
Висновки до третього розділу.....	88
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96

ВСТУП

Дослідження перспектив розвитку курортної справи в Україні є актуальним завданням, що має на меті підвищення загального рівня соціальної захищеності громадян, перетворення туризму на потужний економічний сектор економіки країни та сприяє залученню іноземних туристів, рекреантів до нашої країни. Все це може позитивно відбиватися на процесах створення іміджу країни на міжнародній арені та її інтеграцію в світову спільноту.

Важливим наслідком і складовою розвитку курортного комплексу в Україні є вдосконалення системи охорони здоров'я та медичного обслуговування населення. Процеси надання медичної допомоги, профілактики та реабілітації захворювань на теперішній час повною мірою реалізуються у великих санаторно-курортних підприємствах. Можливість лікування та відпочинку одночасно робить привабливістю курортів для людей будь якого віку все більш високою. На шляху розвитку курортів України стоїть багато різних питань. Серед них слід визначити в першу чергу геополітичні питання, що пов'язані з військовими діями та наслідки пандемії COVID-19, яка ще не втратила свої актуальні загрози.

Вітчизняні автори певним чином досліджували ці питання. Серед таких авторів ми можемо визначити наступних науковців: Баб'як О.В. [49, 50, 51, 52], Вівсянник О.М. [10, 11, 12, 13], Влащенко Н.М. [56, 57, 58, 59], Джинджоян В.В. [43, 44, 45], Зима І.Я. [22, 23, 24, 25], Обуховська Л.І. [40], Сазонець І.Л. [35, 36, 37, 38, 39], Сазонець О.М. [46, 48, 49], Тесленко Т.В. [42], та ін. Ці науковці досліджували проблеми курортної справи, як з теоретико-методологічних підходів, так і з практичної точки зору. Зокрема, Сазонець І.Л. визначав вплив медичного туризму на розвиток курортної справи в Україні, Вівсянник О.М. акцентував увагу на діяльність міжнародних організацій в уніфікації глобальних підходів в охороні здоров'я та санаторно-курортному лікуванні. Теоретичні та практичні проблеми профілактики та реабілітації та переваги проходження цих процесів в санаторно-курортних закладах досліджувала Баб'як О.В. Проблеми функціонування лікувальних установ,

санаторно-курортних закладів як комунальних підприємств досліджувала Обуховська Л.І. Джинджоян В.В. підготував дослідження з цілої низки питань функціонування туристичних підприємств, курортів та медичного туризму, однак, головна частина його праць присвячена реалізації соціальної функції в туризмі, діяльності туристичних та санаторно-курортних підприємств.

Саме тому в магістерській роботі ми досліджували питання, що споріднені до вже проведених досліджень, але мають великий рівень актуальності. Зокрема, нами було досліджено теоретико-історичні передумови розвитку курортної справи в Україні та в світі, проведено аналіз сучасного стану діяльності курортів світу та України, розроблено напрями розвитку курортної справи в Україні.

Метою роботи є дослідження процесу розвитку курортної справи в Україні.

Відповідно до заявленої мети дослідження визначено наступні **завдання роботи**:

- формування сучасної культури здоров'я та історія розвитку курортів;
- дослідження розвитку курортів на основі застосування курортної морфології;
- розробка інтегрованого підходу до вивчення морфологічних проблем розвитку курортів;
- визначення основних тенденції управління розвитком курортів в світі;
- аналіз законодавчо-нормативного забезпечення розвитку курортної справи в Україні;
- аналіз перспектив розвитку курортної справи в Україні на основі опитування експертів;
- визначення сучасного стану та перспектив розвитку курортів України;
- розробка напрямів розвитку курортної справи в Україні;
- систематизація організаційно-методичного забезпечення розвитку курортів України.

Об'єктом дослідження є функціонування курортно комплексу України та виявлення напрямів його розвитку.

Предмет дослідження – процес розвитку курортної справи в Україні на основі запровадження світових підходів до курортної діяльності.

Методологічну базу роботи складають наукові праці та практичні розробки провідних вітчизняних та закордонних вчених та експертів у сфері світової економіки та туризму, а саме: Т. Йорди, С. Сінгха, А. Тейлора, М.Д. Кондратьєва, М. Фрідмена, Дж. Міклетуейта, А. Вулдріджа, Г. Кісінджера, Т. Веблена, Д. Норта, Дж. Сороса та інших.

Інформаційна база дослідження містить статистичну звітність міжнародних організацій (UNWTO, Світового банку, ВООЗ та інших), регіональних об'єднань (ОЕСР, ЄС, Єврозона) та органів державної влади України, зокрема Верховної ради України, Адміністрації Президента України, КМ України, МОЗ України; національні та міжнародні нормативно-правові документи (міжнародні договори, рішення та резолюції міжнародних організацій, закони та підзаконні акти національних урядів у сферах туризму та епідеміологічної безпеки).

До застосованих загальнонаукових та спеціальних **методів дослідження** належать: теоретичний (дослідження розвитку курортів на основі застосування курортної морфології; розробка інтегрованого підходу до вивчення морфологічних проблем розвитку курортів), хронологічний (формування сучасної культури здоров'я та історія розвитку курортів), індукції та дедукції (визначення основних тенденції управління розвитком курортів в світі; аналіз законодавчо-нормативного забезпечення розвитку курортної справи в Україні; систематизація організаційно-методичного забезпечення розвитку курортів України), статистичного аналізу (визначення сучасного стану та перспектив розвитку курортів України; розробка напрямів розвитку курортної справи в Україні;) та інші.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні сучасних наукових та теоретичних підходів до розуміння організаційно-економічних процесів у

сфері розвитку курортної справи в Україні та імплементації досліджень іноземних науковців у національну соціально-економічну реальність функціонування курортного комплексу.

Практична значущість магістерської роботи виявляється у можливості застосування результатів наведеного дослідження у діяльності не лише суб'єктів господарювання – санаторно-курортних підприємств (розробки нових пропозицій в сфері лікувально-оздоровчого туризму), а й органів державної влади та місцевого самоврядування, до компетенції яких належать питання регулювання курортної діяльності (розробка державних та регіональних програм розвитку курортів та санаторно-курортних підприємств).

Перелік власних публікацій автора. Матеріали магістерської роботи апробовані автором на III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юриспруденції та психології», яка відбулася 30 листопада 2022 року в м. Дніпро. В Збірнику Матеріалів цієї конференції було надруковано одноосібні тези «Шляхи розвитку курортної справи в світі в умовах впливу коронакризи». Крім того, опубліковано статтю Сазонець І.Л., Потьомкіна В.А. «Державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні» у науковому електронному фаховому журналі з державного управління «Державне управління: удосконалення та розвиток», 2023, № 2.

Дипломна робота магістра має логічну **структуру** відповідно до визначених мети та завдань та складається зі: вступу, 3 розділів (теоретико-історичні передумови розвитку курортної справи в Україні та в світі, аналіз сучасного стану діяльності курортів світу та України, розробка напрямів розвитку курортної справи в Україні), висновків та переліку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження стародавніх культур та історії розвитку курортів світу демонструють тісний зв'язок між релігією та охороною здоров'я, який бере свій початок тисячоліттями. Більшість стародавніх цивілізацій визнавали терапевтичний ефект мінеральних термальних джерел і священних храмових ванн. Історія курортів України доводить давні традиції цієї сфери соціально-економічного буття людини. Доцільно навести класифікацію курортів, яка склалася сьогодні в наукових колах та є притаманною як для курортів світу, так і курортів України. Географічно Україна знаходиться в різних природно-кліматичних зонах, тому така класифікація є актуальною і для курортів нашої країни. Крім того, в Україні є наявними всі інноваційні технології, що застосовуються в діяльності курортів, що також доповнює наведену класифікацію.

2. Курортна морфологія є комбінацією двох поняття: курорт і морфологія. Перший термін відноситься до одиниці навчання; другий - вказує на об'єкт дослідження. Морфологічний аналіз - виділення елементів системи за принципами функціональної значущості та ролі, тобто. впливу елемента чи підпроблеми на загальну проблему, а також прямий чи опосередкований зв'язок із зовнішнім середовищем. Морфологічний метод дозволяє отримати весь спектр можливих схем опису досліджуваного об'єкта та за встановленими критеріями та обмеженнями відібрати найбільш прийнятні. За допомогою морфологічного аналізу можуть бути встановлені причинно-наслідкові зв'язки елементів складного об'єкта (процесу), що дозволить визначити всі допустимі та оптимальні, за заданим критерієм, варіанти вирішення цієї конкретної проблеми. В тому числі, морфологічний аналіз застосовується і в процесі дослідження наукових підходів організації курортної діяльності.

Важливою інновацією складовою морфології дослідження курортів є аеро та космічна зйомка поверхні Землі. Матеріали ДЗЗ можуть використовуватися не тільки органами державної влади, науково-дослідними установами в Україні, великими агрокорпораціями, туристичними

операторами, але й представниками середньої ланки курортного бізнесу. Наприклад, компанія ODESSA.GO.UA розміщує на своєму сайті космічні фото міста з метою надати уявлення про щільність забудови в різних районах міста, доступність до пляжних зон, туристичних об'єктів, центрів розваг. Супутникова карта Одеси оновлена цього (2023) року та періодично оновлюється. Завдяки супутниковій карті користувачі можуть отримати актуальну інформацію, яка може бути їм корисна. Наприклад, перед плануванням поїздки, не зайвим буде уточнити інформацію про стан автомобільних доріг та нові споруди в місті.

3. На основі проведених теоретичних досліджень, можна стверджувати, що новий етап розвитку курортних зон підвищив актуальність туристичного районування світу. Основою туристичного районування світу є сукупність низки факторів:

- єдина курортна морфологія побудову курортного бізнесу в регіоні;
- соціально-економічний рівень розвитку як регіону в цілому, так і окремих країн, що входять до нього;
- особливості ресурсно-рекреаційного потенціалу;
- рівень розвитку загальноекономічної, соціальної та туристичної інфраструктури;
- особливості транспортно-географічного положення щодо основних країн та районів туристичного попиту.

4. Співпраця господарюючих суб'єктів курортного бізнесу на регіональному рівні потрібна відбуватися не зважаючи на різні масштаби та напрями надання курортних послуг. Найбільш великі, потужні туристичні корпорації можуть мати в своєму бізнесі послуги всіх видів та сфер, хоча це не завжди доречно. Як правило, оператори курортної діяльності повинні співпрацювати один з одним в сфері послуг рекреації, послуг готельно-ресторанного господарства, громадського харчування, реклами, маркетингу, аутсорсінгу.

5. Важливим чинником розвитку курортів в Україні є формування законодавчо-нормативної бази цього процесу. Серед Законів України, які формують основу діяльності курортів в Україні, безумовно, найбільш важливим є Закон України «Про курорти» від 5 жовтня 2000 року № 2026-III. Цей Закон визначає критерії та форми функціонування курортів в Україні та регулює велику кількість аспектів цієї діяльності. Спорідненою сферою до курортної справи є туристична діяльність, тому Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР також значною мірою регламентує окремі напрями діяльності в сфері курортів.

Регламентує окремі процеси курортної діяльності і Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». 5 жовтня 2000 року № 2017-III. В статті 11 цього Закону «Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я» визначено, що до державних соціальних нормативів у сфері охорони здоров'я включаються і соціальні нормативи надання медичної допомоги та санаторно-курортного забезпечення. Оздоровча функція курортів України підтримується Законом України «Про екологічну мережу України» від 24 червня 2004 року № 1864-IV.

У відповідності до Указу Президента України №42/2016 «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність - здоровий спосіб життя — здорова нація" (Втратив чинність відповідно до Указу Президента України №300/2021 від 21.07.2021 р) в країні передбачаються заходи, що реалізуються в процесі здійснення курортної діяльності.

У відповідності до Постанови КМ України від 11 грудня 1996 р. N 1499 «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» визначено перелік та властивості лікувальних вод, що є основою лікувальних ресурсів курортів України. У відповідності до Розпорядження КМ України від 16 березня 2017 р. № 168-р було схвалено Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року».

6. Аналіз основних проблеми розвитку курортної справи в Україні визначив тенденцію на домінування загальних геополітичних проблем в недостатньому рівні розвитку курортної справи в Україні.

Аналіз основних причин недостатньої конкурентоспроможності вітчизняних курортів доводить необхідність покращення сервісу та транспортного сполучення між курортами України та світовими логістичними центрами, що також є частиною сервісу.

Експерти визначили необхідність на збільшення співпраці бізнесу та місцевої влади в справі активізації курортної діяльності та підкреслили необхідність більш дієвого управління курортами та курортним бізнесом саме з боку місцевої влади. Також вони підкреслили недостатність кадрового забезпечення медичним персоналом курортів України. Така ситуація на теперішній час пояснюється активною позицією країн-сусідів, які здійснюють заходи із залучення медичного персоналу в свої країни. Особливо загострилося це питання під час озброєного конфлікту в Україні.

Визначено як пріоритет проблему вільного часу під час лікування на курорту. Їх відповіді щодо необхідності розвитку короткотермінових форм екскурсій та екскурсій на території курорту спрямовані на поєднання лікування та розваг в одному місті.

7. У ринкових умовах сьогодення санаторно-курортна справа в Україні зазнає структурних змін. У першу чергу вони торкнулися організаційно-управлінських засад: зростаюча комерціалізація діяльності, вихід на ринок санаторно-курортної пропозиції, подальша сегментація даного ринку відповідно до змін попиту обумовили зміну форм власності (зокрема, розширилась колективна та приватна складові) та управлінської структури. Розвиток санаторно-курортної системи України істотно гальмується через недосконалість податкового законодавства та прорахунки в податковій політиці держави. Якщо протягом усіх років існування цієї системи вона була дотаційною, то тепер у бюджеті не тільки не передбачаються подібні

асигнування, але й у виплаті податків вона прирівнюється до промислових підприємств.

8. З проведеного дослідження можна визначити, що діяльність курортного комплексу країни постійно покращується, однак, на його розвиток негативно впливають окремі об'єктивні фактори глобального та геополітичного масштабів. Пріоритетним напрямком розвитку курортного комплексу України буде залучення інвестицій в окремі проекти. Серед ефективних інструментів інституційного забезпечення розвитку курортної справи в Україні визначено ефективний механізм реалізації законодавчих та нормативних рішень органами державної влади спільно з приватним бізнесом в курортній сфері. Пріоритетним напрямком інновацій повинен стати розвиток курортів України на основі морфологічних підходів із застосуванням інноваційних методів дослідження функціонування та розвитку курортів. Найбільш важливими напрямками розвитку курортної справи під час коронакризи визначено; розробку комплексних програм постковідної реабілітації курортами України.

9. Прибережні курорти є дуже привабливими для дослідників у порівнянні з іншими видами курорту. По-перше, берегова лінія є особливою морфологічною, тоді як внутрішні території були по суті лінійним. По-друге, узбережжя було найпершим географічним центром привабливості для масової участі громадян у туризмі і тому має більш різноманітну історію, культуру, а не тільки привабливий ландшафт та гірські райони.